

УКРАЇНСЬКА ЕКОНОМІКА ПІД ЧАС ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РФ І В ПЕРІОД ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

UKRAINIAN ECONOMY DURING THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AND IN THE POST-WAR RECOVERY PERIOD

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.10.003>

УДК 336.027

JEL: H25, H56, L64

І.О. ЛУНІНА, д-р екон. наук, проф., член-кореспондент НАН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувачка відділу публічних фінансів
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: ilunina@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3812-4802>

О.С. БІЛОУСОВА, д-р екон. наук,
провідний науковий співробітник відділу публічних фінансів
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: bilousova.os@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7434-3469>

ФІСКАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

На підставі дослідження стратегічних завдань інноваційного розвитку оборонно-промислового комплексу України, аналізу чинних фіскальних інструментів і світового досвіду державної підтримки підприємств ОПК обґрунтовано інструменти пільгового оподаткування розробників і виробників продукції ОПК у контексті забезпечення технологічних переваг національної оборонної промисловості й підвищення обороноздатності України.

Ключові слова: оборонно-промисловий комплекс; податкові пільги; продукція оборонного призначення; державна підтримка науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт та інновацій; податкова інноваційна пільга з податку на прибуток; прискорена амортизація.

Ц и т у в а н н я: Луніна, І., Білоусова, О. (2025). Фіскальні інструменти підтримки розвитку оборонно-промислового комплексу України. *Економіка України*. 68. 10(767). 03-24. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.10.003>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Зростаючі оборонні потреби воєнного часу вимагають збільшення бюджетних видатків і створення умов для розвитку й модернізації оборонної промисловості України як ключового фактора забезпечення обороноздатності держави. Пріоритетами державного бюджету воєнного часу стали видатки на оборону, в тому числі на закупівлю озброєння. Поточні рішення щодо заходів державної підтримки розвитку оборонно-промислового комплексу (ОПК) є інвестиціями в забезпечення майбутнього України. У цьому зв'язку актуалізуються проблеми обґрунтування фіскальних інструментів забезпечення інноваційного розвитку ОПК України.

Необхідність змін у фіскальній сфері під час воєнних конфліктів, у кризових і посткризових ситуаціях, в умовах посилення глобальних загроз доводять учені з різних країн і фахівці міжнародних організацій. Так, О. Бланшар і Л. Саммерс (Blanchard, Summers, 2019) обґрунтовують, що в кризових умовах фіскальна політика може виходити за рамки звичайних автоматичних бюджетно-податкових стабілізаторів. Тим більше, умови широкомасштабної російської агресії проти України потребують актуалізації фіскальних механізмів підтримки розвитку стратегічних галузей національної економіки.

Проблематика виявлення взаємозв'язків воєнних витрат держави і розвитку економіки є актуальною протягом багатьох років. Зокрема, П. Данн, Р. Сміт і Д. Вілленбокель (Dunne et al., 2005) дослідили канали впливу воєнних витрат на національну економіку з виокремленням ефектів попиту і пропозиції, рівня загроз і гарантування безпеки. Дж. Айзенман і Р. Глік (Aizenman, Glick, 2023) за результатами теоретичного й емпіричного аналізу воєнних витрат довели, що, коли збільшення таких витрат обумовлене загрозами безпеці, вони сприяють зростанню як виробництв оборонного призначення, так і доходів національної економіки. У ситуаціях, коли збільшення витрат спричинене пошуком ренти і корупцією, це має наслідком витіснення продуктивної діяльності й відповідно негативно впливає на економічне зростання. З урахуванням цих ефектів, державні витрати, що підвищують національну безпеку (у формі як прямих бюджетних, так і непрямих податкових витрат), за воєнного стану перетворюються на важливий фактор розвитку економіки.

Ряд зарубіжних учених присвятили свої дослідження питанням фінансування зростаючих воєнних витрат (податків, боргу або доходів від природних ресурсів), а також можливим економічним, політичним, соціальним наслідкам застосування різних фіскальних інструментів. Так, у праці Н. Тіан, Д. Лопес да Сілва, С. Лян (Tian et al., 2023) доведено, що з погляду політиків привабливість використання боргу для фінансування воєнних витрат пов'язана з тим, що обов'язок його погашення створюватиме проблеми для майбутніх адміністрацій. Для високорозвинутих країн з високим кредитним рейтингом боргове фінансування воєнних витрат дозволяє також уникати підвищення податків або скорочення певних бюджетних витрат. Ф. Дорн, Н. Потрафке і М. Шлеппер (Dorn et al., 2024) зосередили увагу на обґрунтуванні шляхів розширення фіскального простору як для збільшення витрат на оборону, так і для

інвестування в трансформацію економіки в контексті підвищення конкурентоспроможності й потенціалу зростання національної економіки. Вплив податкових пільг з наукових досліджень та інновацій на зростання економіки розглядали Б. Стратгоф із співавторами (Straathof et al., 2014).

Вітчизняні дослідники Б. Данилишин і Т. Богдан¹ довели необхідність масштабних державних інвестицій у створення нових виробничих потужностей військового призначення й залучення приватних інвесторів до розбудови сучасного ОПК в Україні. Важливими інструментами вирішення цих завдань вони вбачають податкові пільги розробникам і виробникам продукції ОПК.

На рівні Європейської комісії також представлено нову європейську програму інновацій², яка має на меті прискорити їх розвиток і масштабування за допомогою різних фіскальних інструментів, зокрема, фінансування великих інноваційних проєктів, податкового стимулювання інноваційної діяльності, формування експериментальних просторів³ для запровадження інновацій і проведення державних закупівель. У цьому контексті В. Геєць (2024) на основі дослідження суперечностей і перспектив економічного зростання на інноваційній основі дійшов висновку, що Україна як майбутній член ЄС також повинна на постійній основі формувати і реалізовувати інноваційну політику економічного зростання, що дозволить, зокрема, вносити зміни у функціонування ринку, коли діяльність за ринковими законами не забезпечує уникнення його негативних проявів. Проте, на нашу думку (Луніна, Білоусова, 2025), реалізація такої політики в оборонно-промисловому комплексі є неможливою без застосування інструментів державної фінансової підтримки оборонних досліджень, розробок та інновацій.

В. Горбулін і В. Бадрак⁴ у своїй статті значну увагу приділили проблемним аспектам державної підтримки науково-дослідних і дослідно-конструк-

¹ Данилишин Б., Богдан Т. Перехід до воєнної економіки. Чотири головні кроки, які має зробити Україна. *Дзеркало тижня*. 2023. 04 груд. URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/perekhid-do-vojennoji-ekonomiki-chotiri-holovni-kroki-jaki-maje-zrobiti-ukrajina.html> (дата звернення: 11.06.2025).

² Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions. A New European Innovation Agenda. COM(2022) 332 final. Brussels, 5.7.2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022DC0332> (дата звернення: 11.06.2025).

³ Commission staff working document. Regulatory learning in the EU. Guidance on regulatory sandboxes, testbeds, and living labs in the EU, with a focus section on energy. Brussels, 29.8.2023. SWD(2023) 277/2 final. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/fc6f35cd-a8d6-4770-aeefe-c09ca85cff8c_en?filename=swd_2023_277_f1.pdf#page=48.44 (дата звернення: 12.05.2025).

⁴ Горбулін В., Бадрак В. Експерти виділили п'ять ключових викликів для України у 2024 році. *Оборонно-промисловий кур'єр*. 2023. 28 груд. URL: <https://opk.com.ua/%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8-%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D1%96%D0%BB%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D0%BF%D1%8F%D1%82%D1%8C-%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D1%87%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85-%D0%B2%D0%B8%D0%BA/> (дата звернення: 12.05.2025).

торських робіт (НДДКР) у воєнній сфері, створенню й запровадженню воєнних інновацій в Україні. До ключових завдань підвищення її ефективності вони віднесли конкурентні технологічні переваги, забезпечення яких можливе, зокрема, завдяки виробництву зброї на нових фізичних принципах, що потребує максимального залучення науки до її розроблення.

Т. Зісемер (Ziesemer, 2021) дослідив роль уряду у фінансуванні НДДКР, орієнтованих на місію й виконання певних життєво важливих завдань, а також їх вплив на збільшення продуктивності й доходів національних економік.

Зміни в інноваційній діяльності підприємств України в умовах воєнного часу розглянула у своїй статті І. Шовкун (2024). Результати емпіричного аналізу взаємозв'язків між бюджетним фінансуванням наукових досліджень і розробок й відповідними витратами підприємницького сектору засвідчили «пасивність бізнесу і недостатній ступінь взаємодії державного і приватного партнерів у сфері науки та інновацій» (с. 103) а також «слабку співпрацю між реальним і науково-дослідницьким секторами» (с. 103) національної економіки.

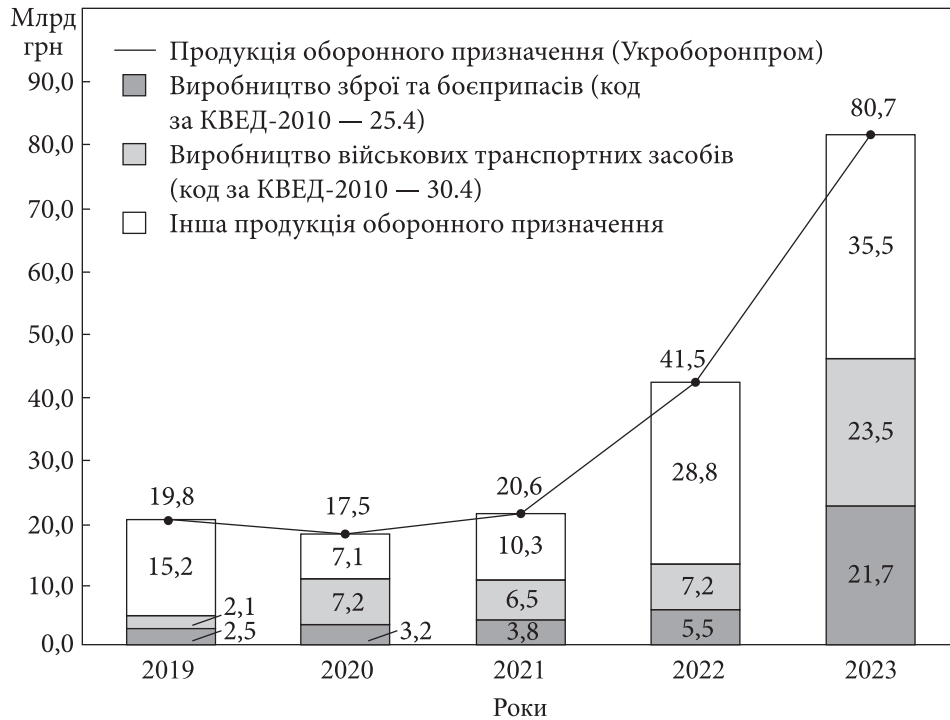
Міжнародний досвід застосування фіскальних інструментів для посилення потенціалу оборонної промисловості як ключової передумови підвищення обороноздатності держави і захисту від потенційних загроз узагальнено в наших попередніх дослідженнях (Луніна, Білоусова, 2025). Разом з тим проблеми запровадження фіскальних інструментів підтримки, зокрема податкових пільг розробникам і виробникам продукції ОПК України, як системної та результативної форми державної підтримки стратегічної сфери національної економіки, залишаються недостатньо дослідженими.

Отже, **мета статті** — проаналізувати чинні фіскальні інструменти державної підтримки оборонно-промислового комплексу України, розкрити стратегічні напрями його розвитку за інноваційною моделлю, обґрунтувати інструменти пільгового оподаткування розробників і виробників продукції оборонного призначення в контексті підвищення на інноваційній основі обороноздатності України.

СТАН ОБОРОННОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Зростання виробництва оборонної продукції до 2022 р. в багатьох випадках відбувалося завдяки виконанню іноземних замовлень і доходам від експорту продукції. Так, у 2011 р. продукція військового призначення експортувалася до 62 країн світу, а у 2012 р. понад 60 % науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт щодо нового озброєння виконувалися за іноземними контрактами і тільки не більш як 10 % — за оборонним замовленням України⁵.

⁵ Менделеев Д. ОПК, який Україна втратила... Оборонна промисловість за 29 років. *Дзеркало тижня*. 2020. 22 сер. URL: <https://zn.ua/ukr/ukraina-1991-2020/opk-jakij-ukrajina-vtratila.html> (дата звернення: 11.06.2025).

Рис. 1. Обсяги реалізації продукції оборонного призначення у 2019—2023 рр., млрд грн

Джерело: побудовано авторками за: Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>; Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates>; TOP 100 Defense Companies. URL: <https://people.defensenews.com/top-100/> (дата звернення: 12.05.2025).

За показниками 2014 р. оборонна промисловість України ввійшла до рейтингу 100 оборонних компаній світу за версією видання Defense News (top-100)⁶, посівши 92-ге місце і піднявшись на 68-ме у 2015. У тому ж році дохід від реалізації продукції оборонного призначення збільшився до 920,0 млн дол. порівняно з 575,9 млн дол. у 2014 р.⁷, тобто в гривневому еквіваленті (за розрахунками авторів за курсом Національного банку України) майже потроївся — з 6,8 млрд грн у 2014 р. до 20,1 млрд грн у 2015-му. За показниками доходів 2016 і 2017 рр. Укроборонпром посідав, відповідно, 62-гу і 72-гу позиції у рейтингу 100 оборонних компаній світу, проте у 2018—2019 рр. у топ-100 України вже не було. У 2020 р. Укроборонпром повернувся до топ-100 оборонних компаній на 97-му місці, але лише 47 % його доходів припадало на озброєння. Дохід від реалізації продукції оборонного призначення впав до

⁶ Top 100 for 2023. Defense News. URL: <https://people.defensenews.com/top-100/> (дата звернення: 12.05.2025).

⁷ Показники топ-100 базуються на отриманій Defense News від компаній інформації із звітів про їх прибутки й збитки, від аналітиків, а також з досліджень Defense News, Міжнародного інституту стратегічних досліджень та індексів SPADE. Там само.

650,6 млн дол., або до 17,5 млрд грн (за нашими розрахунками). Динаміку обсягів реалізації зброї, боєприпасів, інших товарів оборонного призначення у довоєнний та воєнний періоди наведено на рис. 1.

У 2022 р., з початком війни, виробництво озброєння зросло до 1284,65 млн дол., тоді як у 2021 р. його обсяг становив 754,75 млн дол., тобто в гривневому еквіваленті подвоївся до 41,5 млрд грн, що забезпечило Укроборонпрому 65-те місце в топ-100 оборонних компаній світу. У 2023 р. дохід від реалізації продукції збільшився до 2206,94 млн дол. (80,7 млрд грн), а Укроборонпром піднявся на 49-ту позицію. Поряд з тим в умовах воєнного часу, з огляду на зрослі потреби в озброєнні, відбувся суттєвий приріст імпорту продукції оборонного призначення, і нині лише половина оборонних контрактів Міноборони укладається з українськими виробниками ОПК⁸. Укроборонпром інформує про неповне використання наявних виробничих потужностей, середня завантаженість яких у 2024 р. становила 75 %⁹.

За даними європейського оборонного агентства¹⁰, у країнах ЄС збільшення інвестицій в оборонну промисловість (для розробки й закупівлі нової зброї та військового обладнання) стало головним чинником зростання загальних витрат на оборону: на 17 % у 2023 р., тобто до 72 млрд євро (або до 26 % загальних оборонних витрат, що є найвищим показником з 2005 р.). За попередніми оцінками, у 2024 р. видатки на оборонну промисловість перевищили 100 млрд євро, у тому числі на закупівлю нової оборонної продукції — на понад 90 млрд євро (у 2023 р. — близько 61 млрд євро), і склали понад 30 % від загальних витрат на оборону. У 2022—2023 рр. 20 країн ЄС досягли 20 % контрольного показника інвестицій в оборону, з урахуванням необхідності підвищення готовності до оборони й поповнення запасів продукції оборонного призначення.

В Україні з 2022 р. інвестиційні можливості виробників продукції оборонного призначення залежать від обсягів бюджетного фінансування оборонних закупівель, а також норми прибутку за договорами з Міністерством оборони та іншими силовими структурами держави.

⁸ Станом на квітень 2024 року майже половина оборонних контрактів Міноборони — з ОПК України. *Оборонно-промисловий кур'єр*. 2024. 24 квіт. URL: <https://opk.com.ua/%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BC-%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8C-2024-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83-%D0%BC%D0%B0%D0%B9-%D0%B6%D0%B5-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD/> (дата звернення: 12.05.2025).

⁹ Підприємства Укроборонпрому збільшують виробництво. *Укроборонпром*. 2025. 13 квіт. URL: <https://ukroboronprom.com.ua/news/pidprijemstva-ukroboronpromu-zbilsuyut-virobnictvo> (дата звернення: 12.05.2025).

¹⁰ Defence data 2023-2024. European Defence Agency 2024. P. 11. <https://doi.org/10.2836/0704767> (дата звернення: 12.05.2025).

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОПК

Пріоритетні напрями й ключові завдання розвитку оборонної промисловості, а також очікувані результати її реформування з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз і викликів визначає Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України¹¹ (далі — Стратегія). Вона акцентує на, зокрема, таких критичних чинниках, які потребують уваги для забезпечення розвитку оборонної промисловості України:

- висока залежність від критичного імпорту;
- неповне використання наявного виробничого потенціалу;
- обмеженість інвестиційних можливостей виробників, зокрема, щодо ліквідації технологічного відставання і створення озброєння, військової та спеціальної техніки нових поколінь;
- відсутність державної підтримки розвитку критичних технологій, НДДКР оборонного спрямування;
- відсутність чіткої державної політики стимулювання інноваційного розвитку ОПК;
- складність із забезпеченням ОПК кваліфікованими кадрами.

Для досягнення цілей реформування ОПК Стратегія передбачає:

- упровадження механізмів податкового стимулювання підприємств (у тому числі щодо амортизаційної політики, спрямованої на використання сучасного високотехнологічного обладнання й устаткування вітчизняного виробництва, новітніх технологій);
- розроблення і впровадження механізмів стимулювання інноваційної діяльності на підприємствах оборонного сектору економіки;
- стимулювання капітальних інвестицій та інвестицій у НДДКР;
- застосування економічних механізмів ефективної взаємодії наукових установ і виробничих комплексів різних форм власності, державно-приватного партнерства підприємств, які забезпечують розроблення, виготовлення, модернізацію й ремонт продукції військового призначення і подвійного використання;
- забезпечення інноваційної діяльності у сфері ОПК для задоволення потреб держави в сучасних високоефективних системах озброєнь, військової та спеціальної техніки;
- розроблення механізмів стимулювання розвитку кадрового потенціалу галузі.

Як відомо, до фіскальних інструментів підтримки ОПК в Україні відносяться:

- бюджетні інструменти: бюджетне фінансування; публічні інвестиції; гранти; пільгове кредитування (бюджетна програма «Надання державної фінансової підтримки підприємствам у сфері оборонно-промислового ком-

¹¹ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України». Указ Президента України № 372/2021 від 20.08.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#n5>

плексу»); державні гарантії; співфінансування інвестиційних проєктів із значними інвестиціями; залучення цільової допомоги урядів інших країн на фінансування українських виробників;

- податкові інструменти: податкові пільги, прискорена амортизація.

У серпні поточного року Верховна Рада України ухвалила Закон про «Defence City» — новий податковий простір для оборонних підприємств, який передбачає, зокрема, звільнення підприємств від податку на прибуток (за умови його реінвестування), від земельного й екологічного податків тощо¹². Податкові пільги надаватимуться тимчасово, до 1 січня 2036 р., або до вступу України до Європейського Союзу. Проте податкові пільги на R&D та інновації у сфері створення й використання у виробництві оборонних технологій (на всьому інноваційному ланцюгу виробництва продукції ОПК), які запроваджено в Європейському Союзі та інших країнах НАТО, в Україні не застосовуються. Податкові пільги дозволять підприємствам отримати додаткові ресурси для фінансування інвестицій у розвиток ОПК України. З огляду на це, актуалізуються питання розробки механізмів державного стимулювання інноваційного розвитку оборонного сектору економіки, зокрема, за допомогою податкових інструментів.

ЧИННІ ПОДАТКОВІ ПРЕФЕРЕНЦІЇ ДЛЯ ВИРОБНИКІВ ПРОДУКЦІЇ ОПК УКРАЇНИ

Складові оборонно-промислового комплексу. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» (пп. 13 п. 1 ст. 1)¹³, оборонно-промисловий комплекс України включає сукупність органів державного управління, підприємств, установ і організацій промисловості та науки, що розробляють, виробляють, модернізують і утилізують продукцію військового призначення, надають послуги в інтересах оборони для оснащення та матеріального забезпечення сил безпеки і сил оборони, а також здійснюють постачання товарів військового призначення та подвійного використання, надання послуг військового призначення під час виконання заходів військово-технічного співробітництва України з іншими державами. За даними Укроборонпрому¹⁴, до складу ОПК крім виробництва зброї і боєприпасів входять також підприємства й установи літакобудівної, суднобудівної, хімічної та металургійної промисловості тощо.

Законом України «Про розвиток літакобудівної промисловості»¹⁵ літакобудування визнано пріоритетною галуззю національної економіки, що

¹² Верховна Рада України прийняла Закон про «Defence City» — новий податковий простір для оборонних підприємств. *Верховна Рада України*. 2025. 21 сер. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/265247.html> (дата звернення: 22.08.2025).

¹³ Про національну безпеку України. Закон України № 2469-VIII від 21.06.2018 р. (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

¹⁴ Річний звіт 2020. *Державний концерн «Укроборонпром»*. Київ, 2021. URL: <https://ukroboronprom.com.ua/documents/zvitnist> (дата звернення: 25.04.2025).

¹⁵ Про розвиток літакобудівної промисловості. Закон України № 2660-III від 12.07.2001 р. (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2660-14#Text>

сприяє посиленню військової безпеки України, а НДДКР із створення нової авіаційної техніки віднесено до категорії критичних технологій. Податковим і митним законодавством України до 2025 р. суб'єктам літакобудування надавалися податкові пільги з ПДВ, ввізного мита, податку на прибуток підприємств, земельного податку. Починаючи з 2014 р.¹⁶ і на період проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі й стримування збройної агресії РФ, запровадження воєнного стану надаються податкові пільги щодо ПДВ і ввізного мита по окремих товарах, роботах і послугах оборонного призначення, зокрема, спеціальних засобах індивідуального захисту; бронежилетах; матеріалах для виготовлення бронежилетів і шоломів тощо, а також товарах, кінцевим отримувачем яких є виконавці (співвиконавці) державних контрактів (договорів) з оборонних закупівель.

У 2023 р. було надано пільгу з ПДВ по операціях з ввезення суб'єктами господарювання на митну територію України в митному режимі імпорту складових (матеріалів, вузлів, агрегатів, устаткування і комплектувальних виробів) безпілотних систем для використання у власній виробничій діяльності з виробництва і/або ремонту безпілотних систем, а також звільнення від ПДВ операцій з постачання послуг, пов'язаних з програмним забезпеченням військового призначення, міжнародна передача якого підлягає державному контролю.

У 2021—2024 рр. введено декілька спеціальних режимів оподаткування, які також можуть використовувати підприємства ОПК.

Дія Сіті. З 2022 р. на період 25 років запроваджено спеціальний пільговий режим Дія Сіті для стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні. Резиденти Дія Сіті можуть сплачувати податок на прибуток підприємств на особливих умовах (за ставкою 9 % до бази оподаткування) або на загальних підставах (за ставкою 18 %). На зазначений пільговий режим оподаткування з 2023 р. можуть переходити виробники безпілотних повітряних суден (літальних апаратів), безпілотних водних (надводних, підводних) суден (апаратів), безпілотних наземних транспортних засобів (апаратів, комплексів, платформ), виробники комплектуючих виробів до зазначених суден, засобів, а також суб'єкти господарювання, які здійснюють їх технічне обслуговування та ремонт¹⁷.

Державна підтримка у формі звільнення від оподаткування проектів із значними інвестиціями. Законом України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні»¹⁸ визначено органі-

¹⁶ Про внесення зміни до Податкового кодексу України щодо спеціальних засобів індивідуального захисту та лікарських засобів. Закон України № 1561-VII від 01.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-18#n5>

¹⁷ Про визначення видів діяльності, здійснення яких стимулюється шляхом створення правового режиму Дія Сіті. Постанова Кабінету Міністрів України № 467 від 19.04.2022 р. (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467-2022-%D0%BF#Text>

¹⁸ Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні. Закон України № 1116-IX від 17.12.2020 р. (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>

зайнятні, правові й фінансові засади державної підтримки інвестиційних проєктів з метою створення сприятливих умов для залучення значних інвестицій (внутрішніх і зовнішніх), створення нових робочих місць, стимулювання економічного розвитку регіонів і зростання конкурентоспроможності економіки України. Для реалізації зазначених завдань передбачено застосування податкових інструментів державної підтримки, зокрема, звільнення від ПДВ (у межах строку реалізації інвестиційного проєкту) і ввізного мита операцій з ввезення на митну територію України в митному режимі імпорту нового устаткування (обладнання) і комплектуючих до нього, звільнення від податку на прибуток підприємств протягом п'яти послідовних років; зниження ставки земельного податку й орендної плати за землі державної та комунальної власності. Спеціальний режим оподаткування проєктів із значними інвестиціями можуть застосовувати виробники продукції ОПК.

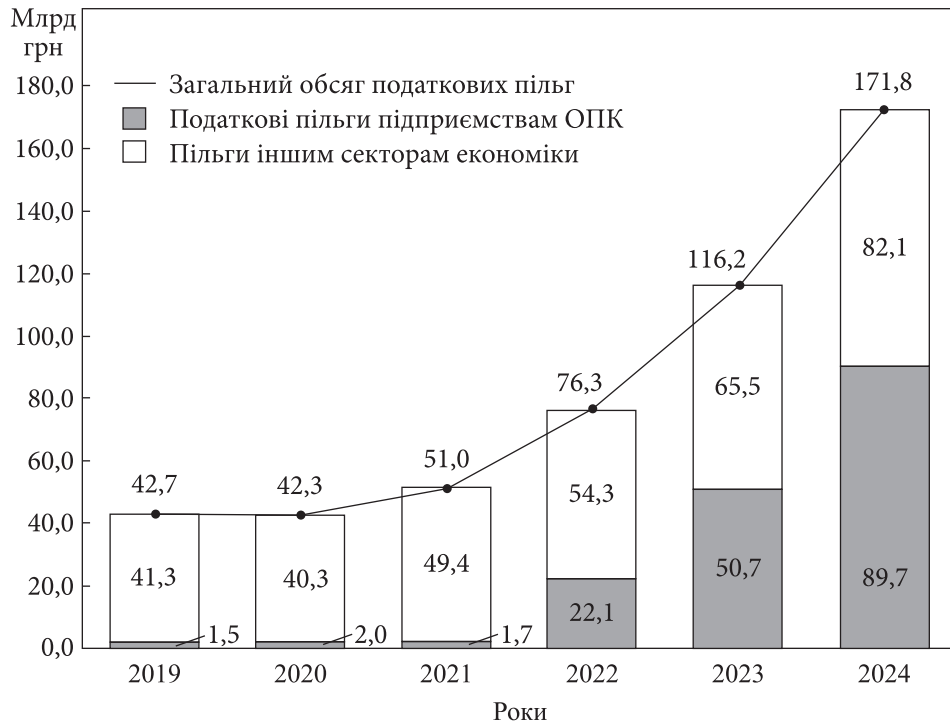
Державна фінансова підтримка підприємств у сфері ОПК. Останнім часом ухвалено рішення щодо розширення державної підтримки підприємств ОПК, зокрема, шляхом:

- часткової компенсації виробникам озброєння та військової техніки плати за кредитами розміром до 500 млн грн на інвестиційні проєкти до п'яти років і до 100 млн грн на оборотний капітал до трьох років за відсотковою ставкою для підприємств 5 %¹⁹ у рамках бюджетної програми 2601040 «Надання державної фінансової підтримки підприємствам у сфері оборонно-промислового комплексу». На фінансування цієї програми було передбачено направити у 2024 р. 263,4 млн грн²⁰, у 2025 р. — 500,0 млн грн (згідно з планом державного бюджету, затвердженим Верховною Радою України);
- надання грантів виробникам дронів (з 2024 р.), а також виробникам озброєння для придбання обладнання (з 2025 р.). Розмір гранта — до 8 млн грн за умови рівної (по 50 %) участі виробника і держави у фінансуванні. У прифронтових регіонах і для виробників БПЛА участь держави в співфінансуванні може збільшуватися до 80 %²¹.

¹⁹ Деякі питання надання фінансової державної підтримки підприємствам, які визначені критично важливими для функціонування економіки в особливий період у сфері оборонно-промислового комплексу. Постанова Кабінету Міністрів України № 1288 від 05.11.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1288-2024-%D0%BF#Text>

²⁰ Пільгове кредитування для виробників ОПК від Мінстратегпрому: Уряд підтримав постанову. *Урядовий портал*. 2024. 05 лис. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pilhove-kredytuvannia-dlia-vyrobnykiv-opk-vid-minstratehpromu-uriad-pidtrymav-postanovu> (дата звернення: 18.07.2025).

²¹ «Зроблено для Перемоги»: Українські виробники комплектуючих для озброєння та військової техніки зможуть отримати грант від держави до 8 млн гривень. *Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України*. 2025. 07 квіт. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/d041c775-9f86-4566-a330-098e11de23c1?lang=uk-UA&title=ZroblenoDliaPeremogi-UkrainskiVirobnikiKomplektuiuchikhDliaOzbronniiTaViiskovoiTehnikiZmozhutOtrimatiGrantVidDerzhaviDo8-MlnGriven>

Рис. 2. Обсяги податкових пільг підприємствам ОПК та інших секторів економіки України за період 2019—2024 рр., млрд грн
Джерело: складено авторками за даними Державної податкової служби України.

У 2026—2028 рр. (за рішенням Ради національної безпеки і оборони України²²) також мають бути вжиті заходи — з урахуванням воєнно-політичної обстановки — щодо забезпечення відновлення запасів матеріально-технічних засобів для задоволення потреб сил безпеки і сил оборони України, а також щодо надання державної фінансової підтримки підприємствам ОПК.

Втрати бюджету від чинних податкових пільг підприємствам ОПК. Фактичні щорічні обсяги податкових пільг підприємствам ОПК (що вимірюються показником втрат відповідних податкових надходжень) до початку широкомасштабної війни у 2019—2021 рр. не перевищували 2,0 млрд грн (рис. 2). З початком війни вони суттєво зросли: до 22,1 млрд грн у 2022 р. і до 89,7 млрд грн у 2024 р.

У 2022—2023 рр. основна частина податкових преференцій припадала на звільнення від ПДВ товарів оборонного призначення. Втрати бюджету від даної пільги у 2022 р. перевищили 20 млрд грн, у 2023 р. — понад 46 млрд грн, у 2024 — 75 млрд грн (табл. 1). У 2024 р. зросли обсяги (до 9,0 млрд грн)

²² Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 червня 2025 року «Про пропозиції до Бюджетної декларації на 2026—2028 роки за статтями, пов'язаними із забезпеченням національної безпеки і оборони України». Указ Президента України № 433/2025 від 27.06.2025 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4332025-55441>

Таблиця 1. Основні податкові пільги, що є втратами доходів бюджету, отримані підприємствами ОПК у період 2019—2024 рр., млн грн

Код	Пільга	2019	2020	2021	2022	2023	2024
11020000		<i>Податок на прибуток підприємств</i>					
11020365	Звільнення від оподаткування прибутку підприємств — суб'єктів літакобудування, що підпадають під дію норм ст. 2 Закону України «Про розвиток літакобудівної промисловості»	315,7	619,3	771,3	746,1	1 093,6	1 678,2
14060000		<i>ПДВ</i>					
14060511	Операції з постачання на митній території України спеціальних засобів індивідуального захисту; бронешилетів; матеріалів для бронешилетів і шоломів	88,1	18,3	6,6	434,3	622,4	2 902,2
14060514	Операції з постачання на митній території України товарів оборонного призначення (згідно з п. 29 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про оборонні закупівлі», за певними групами товарів)	728,4	952,4	634,7	20 158,1	46 622,6	75 019,5
14060517	Операції з першого постачання товарів для їх використання у виробництві товарів оборонного призначення	24,3	69,7	68,4	263,2	284,0	41,8
14060530	Звільнення суб'єктів літакобудування від оподаткування ПДВ по операціях з постачання на митній території України результатів НДДКР, які виконуються для потреб літакобудівної промисловості	192,9	246,7	56,3	90,4	139,1	325,2
14060555	Операції з постачання на митній території України товарів, кінцевим отримувачем яких визначено правоохоронні органи, Міністерство оборони України, Збройні Сили України та інші військові формування, виконавці контрактів з оборонних закупівель				5,0	1 402,2	9 043,8

		Податок на майно						
		121,5	133,2	132,0	351,9	400,5	490,3	
18010000	Звільнення від сплати земельного податку суб'єктів літакобудування							
18010586	Звільнення від сплати земельного податку суб'єктів літакобудування							
	Разом податкові пільги підприємствам ОПК	1 471,0	2 039,7	1 669,3	22 062,1	50 717,9	89 699,7	
	Загальний обсяг податкових пільг	42 728,2	42 322,6	51 025,2	76 332,3	116 237,2	171 754,6	
	Частка пільг підприємствам ОПК у загальному обсязі податкових пільг, %	3,3	3,3	3,3	28,9	43,6	52,2	
	Податкові пільги підприємствам ОПК, % ВВП	0,04	0,05	0,03	0,4	0,8	1,2	

Джерело: складено авторками за даними Державної податкової служби України.

і частка (до 10,1 %) пільги з ПДВ за договорами оборонних закупівель (з правоохоронними органами, Міністерством оборони України, Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями).

Пільги з податку на прибуток стосуються переважно підприємств літакобудування. Обсяг податкових пільг суб'єктам літакобудування у 2023 р. становив 1,63 млрд грн, зокрема: з податку на прибуток — 1,09 млрд грн, з ПДВ — 0,14 млрд грн, із земельного податку — 0,4 млрд грн (див. табл. 1). Якщо у 2019—2021 рр. на підприємства ОПК припадало лише 3,3 % загального обсягу податкових пільг, то у 2022 р. — вже майже 29 %, а у 2024 р. — понад 52 %. Отже, відносний рівень податкових пільг підприємствам ОПК зріс з 0,03 % ВВП у 2021 р. до 0,4 % у 2022 р. і 1,2 % ВВП у 2024 р. Однак існуючі пільги підприємствам ОПК мають обмежений і фрагментарний характер, оскільки:

- спрямовані переважно на господарські операції з ввезення на митну територію й постачання на митній території України товарів, робіт, послуг оборонного призначення, оскільки більше 95 % пільг припадають на ПДВ;
- не забезпечують належної підтримки українських виробників озброєння, розробників сучасних технологій і виробників нового устаткування (обладнання) й комплектуючих до нього (крім літакобудування);
- не надають державної підтримки проведеному наукових досліджень та розробок, інноваційній діяльності у сфері оборони.

У багатьох країнах НАТО і ЄС інструменти податкової підтримки оборонних досліджень та інновацій, розробників сучасних технологій і виробників нового устаткування використовуються досить широко (Луніна, Білоусова, 2025). Широкомасштабна агресія РФ проти України спричинила зростання в країнах ЄС видатків на оборонні НДДКР, що стали важливою складовою інвестицій у обо-

рону. Так, їх фінансування збільшилось у 2023 р. до 11 млрд євро (більше ніж удвічі порівняно з мінімальним показником 2016 р.), а у 2024 р., за попередніми оцінками, — до 13 млрд євро²³.

Завдання Стратегії щодо розвитку ОПК включають також створення умов для використання механізмів державно-приватного партнерства і військово-технічного співробітництва з іноземними державами для виробництва високоефективного озброєння, військової та спеціальної техніки для задоволення потреб Збройних Сил України, інших органів сектору безпеки і оборони, збільшення експортного потенціалу ОПК України.

З огляду на це, важливо, що при звільненні від податку на прибуток підприємств, як це передбачають чинні й нововведені спеціальні режими оподаткування, іноземні інвестори фактично не отримують ніякої податкової преференції. У разі залучення іноземних інвесторів до співфінансування будівництва в Україні нових заводів з виробництва продукції оборонного призначення і створення спільних з іноземними компаніями (виробниками озброєння) оборонних підприємств на них поширюватимуться:

1) правила Глобального мінімального податку (в розмірі 15 %) у рамках упровадження Двокомпонентного рішення (Two Pillars solution²⁴);

2) заходи з протидії розмиванню бази оподаткування (компонент BEPS).

Отже, дія цих міжнародних норм нівелює для іноземних інвесторів (виробника продукції ОПК і засновника дочірньої компанії в Україні) зниження ставки податку на прибуток до 0 % (або звільнення від оподаткування), оскільки податок (щонайменше за ставкою 15 %) сплачуватиметься в країні податкового резидентства інвесторів, а Україна втрачатиме податкові надходження²⁵.

Державна підтримка ОПК України має включати інструменти, які сприяють вирішенню завдань Стратегії щодо розвитку ОПК за інноваційною моделлю, у рамках якої розширюються фінансові можливості оборонних підприємств для власної інноваційної діяльності, модернізації науково-виробничої бази, упровадження нових технологічних рішень, створення озброєння і сучасної техніки з інноваційними характеристиками. Тим часом, за європейським рейтингом рівня інноваційного розвитку 2024 р.²⁶, Україна входить до останньої, четвертої, групи країн — «Новатори, що розвиваються» з узагальнюючим показником 32,5 % від середнього показника ЄС (в інновацій-

²³ Defence data 2023-2024. European Defence Agency 2024. P. 11. <https://doi.org/10.2836/0704767> (дата звернення: 12.05.2025).

²⁴ Statement on a Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy. OECD/G20, 2021. 8 p. URL: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/beps/statement-on-a-two-pillar-solution-to-address-the-tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy-october-2021.pdf>

²⁵ Національна стратегія доходів до 2030 року. 147 с. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

²⁶ European Innovation Scoreboard 2024 — Country profile Ukraine. 9 p. URL: https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2024/ec_rtd_eis-country-profile-ua.pdf

них лідерів він перевищує 125 %). При цьому державні й приватні витрати на НДДКР складають менше, відповідно, 5 % і 10 % від середніх по ЄС.

Результати обстежень інноваційної діяльності підприємств України в різні довоєнні роки доводять, що вагомими перешкодами для здійснення інновацій є відсутність коштів у підприємств і державної допомоги для інновацій. Опитування підприємств щодо інноваційної діяльності в умовах повномасштабної війни²⁷ засвідчили, що 42 % скоротили відповідні витрати і менше 20 % — збільшили. Розвиток такої діяльності потребує заходів державної підтримки: фінансування галузевих довгострокових програм (70 % опитаних підприємств), запровадження фіскальних стимулів (40 % опитаних підприємств), а також підтримки для підготовки спеціалістів сучасного рівня (32 % опитаних підприємств). Деякі позитивні зміни в інноваційній діяльності за окремими складовими ОПК, наприклад, у виробництві дронів (Шовкун, 2024), принципово не змінюють ситуацію, оскільки не усувають важливих недоліків державної підтримки ОПК.

У рамках системного підходу до державної підтримки ОПК, зокрема створення й виробництва товарів, виконання робіт і надання послуг оборонного призначення під час воєнних дій та розвитку оборонного потенціалу в повоєнний період, доцільним є запровадження податкових пільг для розробників і виробників продукції ОПК. Інноваційні податкові пільги, на нашу думку, мають бути спрямовані на стимулювання підприємств, установ і організацій промисловості та науки, що забезпечують виробництво продукції оборонного призначення, а також інвестують у будівництво нових заводів і виробничих майданчиків (зокрема, шляхом заснування спільних підприємств з оборонними виробниками країн НАТО), модернізацію існуючих державних підприємств ОПК, розширення виробництва, облаштування випробувальних полігонів і створення умов для стендових випробувань, здійснення наукових досліджень та розробок, запровадження виробничих інновацій, оновлення обладнання науково-дослідних інститутів, забезпечення інвестиційної діяльності підприємств, що утилізують продукцію військового призначення, тощо.

До необхідних заходів державної підтримки розвитку ОПК слід віднести запровадження податкової пільги з податку на прибуток підприємств, які здійснюють оборонні НДДКР та інноваційну діяльність, тобто «діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг»²⁸. Ця інноваційна пільга передбачає збільшення вирахування з бази оподаткування витрат на НДДКР та інно-

²⁷ Ангел Є. Інновації під час війни не на часі? За результатами «Нового щомісячного опитування підприємств». Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2023. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/NRES_Innovations_Anhel_22.05.2023.pdf

²⁸ Про інноваційну діяльність. Закон України № 40-IV від 04.07.2002 р. (із змінами), ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

ваційну діяльність, тобто проіндексованої суми таких витрат підприємств. Її надання враховує місію держави (Mazzucato, 2018) щодо підтримки високотехнологічного розвитку оборонної промисловості для забезпечення обороноздатності України, а також відповідає Рамковим умовам щодо необхідності й виправданості державної допомоги оборонних досліджень, розробок та інновацій. З урахуванням ключових особливостей інновацій і НДДКР (невизначений, колективний і кумулятивний характер, тривале виконання), така пільга має поширюватися на всіх суб'єктів інноваційного ланцюга розробки й виробництва продукції оборонного призначення — від досліджень і розроблення до створення підприємств і фінансування мереж, що поєднують бізнес і наукові кола, формують попит на інноваційні технології та продукцію оборонного призначення (Mazzucato, Semieniuk, 2017).

У свою чергу, формування сучасного інноваційного фундаменту розвитку оборонного сектору економіки на засадах технологічного суверенітету (Edler et al., 2023) потребуватиме, зокрема, широкого використання результатів діяльності вітчизняних наукових установ.

Зменшення ставки податку на прибуток (до розміру Глобального мінімального податку) не забезпечуватиметься отримання суттєвих додаткових фінансових ресурсів у коротко- і середньостроковій перспективі для підприємств, що мають обмежений потенціал зростання прибутковості державних замовлень або виконують низькоприбуткові проекти. Отже, виникає необхідність у запровадженні додаткових податкових стимулів, що базуються на витратах, зокрема — інноваційної податкової пільги з податку на прибуток у формі «витрати плюс» і преміальної податкової амортизації. Крім того, вважаємо доцільним запровадження також податкової пільги у формі нарахування амортизації на повну вартість придбаних основних засобів (миттєвої повної амортизації), що збільшує фінансові ресурси підприємств і одночасно має такі переваги²⁹:

- простота застосування, зокрема, при веденні податкового обліку і заповненні податкових форм;
- стимулювання інвестиційних рішень, оскільки вартість придбаного основного засобу не підлягатиме систематичному розподілу протягом строку його корисного використання (експлуатації) і не зменшуватиметься під впливом інфляції;
- забезпечення справедливості оподаткування завдяки запровадженню єдиних для всіх платників податку правил (без введення відбору інвесторів, які мають право на преференцію), а отже, відсутності ризиків корупції та впливу суб'єктивних факторів. Податкові пільги для розробників і виробників продукції ОПК повинні поширюватися на платників податків, які відповідають критеріям визначення підприємств, установ і організацій у

²⁹ Національна стратегія доходів до 2030 року. 147 с. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

сфері оборонно-промислового комплексу, що мають важливе значення для національної економіки³⁰.

Таким чином, податкові пільги для розробників і виробників продукції ОПК повинні передбачати запровадження на певний період часу сукупності податкових пільг, таких як:

- преміальна амортизація — зменшення бази оподаткування податком на прибуток на повну суму податкової амортизації нових виробничих основних засобів четвертої групи «машини та обладнання» (100 % початкової вартості) на момент їх уведення в експлуатацію. Така податкова преференція забезпечуватиме відстрочення сплати податку і збільшення фінансових ресурсів підприємств для здійснення інноваційної діяльності й запровадження новітніх оборонних технологій;

- пільгова ставка з податку на прибуток (15 %);

- інноваційна пільга з податку на прибуток підприємств, що базується на витратах і передбачає додаткове зменшення бази оподаткування на 70 % поточних витрат підприємства на НДДКР та інноваційну діяльність (тобто на 170 % від обсягу таких витрат). Передбачає часткове відшкодування витрат на R&D та інновації через зменшення податкового зобов'язання з податку на прибуток підприємств;

- навчальна пільга з податку на прибуток підприємств ОПК (як і для інших стратегічних галузей національної економіки (Луніна та ін., 2023) — додаткове зменшення бази оподаткування щонайменше на 50 % витрат підприємств на навчання працівників на робочому місці або з відривом від виробництва (тобто на 150 % від обсягу таких витрат на навчання персоналу));

- звільнення від сплати ПДВ операцій з ввезення на митну територію України й постачання на митній території України нового устаткування (обладнання) і комплектуючих до нього (матеріалів, вузлів, агрегатів тощо);

- звільнення від сплати ввізного мита операцій з ввезення на митну територію України нового устаткування (обладнання) і комплектуючих до нього (матеріалів, вузлів, агрегатів тощо);

- звільнення від плати за землю.

З огляду на євроінтеграційний вектор розвитку України, необхідно нормативно забезпечити адресність, обмеженість у часі, контрольованість запропонованих для ОПК податкових пільг. Зазначені умови надання податкових преференцій, що передбачено відповідним Меморандумом між Україною і МВФ³¹

³⁰ Про затвердження Критеріїв, за якими здійснюється визначення Міністерством з питань стратегічних галузей промисловості України підприємств, установ і організацій у сфері оборонно-промислового комплексу, промисловості, авіабудівній галузі та у сфері космічної діяльності такими, що мають важливе значення для національної економіки. Наказ Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України № 192 від 26.12.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0005-25#Text> (дата звернення: 12.05.2025).

³¹ Меморандум про економічну та фінансову політику від 19.06.2023 р. між Україною та Міжнародним валютним фондом Україна, п. 13. URL: https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic_financial_policies-677

стосовно заходів, необхідних для підтримки пов'язаного з національною обороною та безпекою імпорту, мають бути поширені на всі податкові пільги для розробників і виробників ОПК. Також повинна бути створена система постійного моніторингу динаміки інноваційного розвитку ОПК, що забезпечуватиме ефективність застосування податкових пільг.

Додатковими передумовами запровадження інноваційної податкової пільги є надання державою гарантій з компенсації економічно обґрунтованих витрат і певного рівня прибутковості. У нормативно-правовій базі закріплено, що Кабінет Міністрів України, згідно з нормами відповідної Постанови Верховної Ради України³², має гарантувати виконавцям державних контрактів (договорів) з оборонних закупівель компенсацію всіх економічно обґрунтованих витрат, пов'язаних з їх виконанням, а також суми прибутку (постачальницької винагороди) у складі вартості (ціни) товарів, робіт і послуг оборонного призначення відповідно до умов державних контрактів (договорів). Запропоновані податкові пільги охоплюватимуть різних суб'єктів ОПК України, що створюватиме синергетичний ефект для інших галузей і економіки в цілому.

Експорт продукції ОПК у воєнний період і перші роки повоєнного відновлення не може бути значним через існуючі надзвичайно високі оборонні потреби України і необхідність формування запасів продукції оборонного призначення для забезпечення безпеки країни. Проте виробництво в Україні новітнього озброєння, на яке існує високий попит на світовому ринку, в подальшому обумовлюватиме зростання обсягів експорту продукції ОПК. Запровадження податкових пільг, яке — за інших рівних умов — призводить до втрати доходів бюджету, буде компенсовано, зокрема:

- збільшенням податкових надходжень від податку на прибуток підприємств (хоча і за пільговою ставкою) завдяки створенню нових підприємств і зростанню обсягів виробництва продукції ОПК;
- збільшенням надходжень до державного і місцевих бюджетів від податку на доходи фізичних осіб і військового збору до державного бюджету, надходжень єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду України завдяки створенню нових робочих місць і зростанню обсягів заробітної плати працівників ОПК, у тому числі у сфері НДДКР.

З урахуванням результатів міжнародних досліджень також можна чекати на суттєве зростання зайнятості в суміжних галузях економіки порівняно з кількістю працівників у оборонно-промисловому комплексі.

³² Щодо підтримки оборонно-промислового комплексу України в умовах воєнного стану. Постанова Верховної Ради України № 3388-IX від 21.09.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3388-IX#Text>

ВИСНОВКИ

Підвищення обороноздатності України в умовах зростання воєнних загроз і глобальної невизначеності потребує забезпечення технологічних переваг національної оборонної промисловості. Зростання виробництва оборонної продукції до 2022 р. відбувалося переважно завдяки виконанню іноземних замовлень і доходам від експорту продукції. Лише 10 % НДДКР оборонного призначення виконувалися за оборонним замовленням України, співпраця між державним і приватним секторами у сфері науки та інновацій — на відміну від інноваційно розвинутих країн — залишалася надзвичайно обмеженою.

Під час війни необхідність у відповідних реформах стала очевидною. Актуальними невідкладними завданнями розвитку ОПК є зменшення залежності від критичного імпорту, забезпечення модернізації і повнішого використання наявного виробничого потенціалу, збільшення інвестиційних ресурсів для створення й виробництва продукції оборонного призначення нових поколінь, розширення державної підтримки відповідних НДДКР та інновацій оборонно-промислового комплексу.

За європейським рейтингом інноваційного розвитку, Україна входить до останньої групи «Новатори, що розвиваються», оскільки має узагальнюючий показник близько 30 % від середнього по країнах ЄС, тоді як у інноваційних лідерів він перевищує 125 %. Створення ОПК, здатного забезпечити технологічні переваги продукції оборонного призначення для посилення обороноздатності України в умовах глобальних шоків і економічної невизначеності, вимагає формування інноваційного фундаменту розвитку оборонного сектору економіки на засадах технологічного суверенітету.

До стратегічних складових державної підтримки розвитку ОПК України за інноваційною моделлю слід віднести застосування цільових, адресних, визначених у часі й контрольованих податкових пільг по всьому інноваційному ланцюгу виробництва продукції ОПК (від досліджень і розробок у оборонній сфері до використання і комерціалізації отриманих результатів). До нових інструментів фіскальної політики, що забезпечуватимуть вирішення стратегічних завдань розвитку оборонно-промислового комплексу України, віднесено податкові пільги для суб'єктів ОПК, серед яких: преміальна прискорена амортизація нових виробничих основних засобів четвертої групи «машини та обладнання»; пільгова ставка з податку на прибуток (15 %); інноваційна і навчальна пільги з податку на прибуток підприємств, що враховують їх витрати на НДДКР, інновації та навчання персоналу; звільнення від ПДВ операцій з ввезення на митну територію України й постачання на митній території України нового устаткування (обладнання) і комплектуючих до нього тощо.

Надання запропонованих податкових пільг визначається місією держави щодо підтримки високотехнологічного розвитку оборонної промисловості для забезпечення обороноздатності й майбутнього України, а також відповідає Рамковим умовам ЄС щодо необхідності та виправданості державної допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Blanchard, O., Summers, L. (2019). Ripensare le politiche macroeconomiche: evoluzione o rivoluzione? *Monetae Credito*, 72(287), 171-195. URL: https://rosa.uniroma1.it/rosa04/moneta_e_credito/article/view/15559/14979
- Dunne, P., Smith, R., Willenbockel, D. (2005). Models of military expenditure and growth: A critical review. *Defence and Peace Economics*, 16(6), 449-461. <https://doi.org/10.1080/10242690500167791>
- Aizenman, J., Glick, R. (2023). Military expenditure, threats, and growth. *National bureau of economic research. Working Paper 9618*. <https://doi.org/10.3386/w9618>
- Tian, N., Lopes Da Silva, D., Liang, X. (2023). Using taxation to fund military spending. *SIPRI Insights on Peace and Security*, 1. <https://doi.org/10.55163/XLEJ7426>
- Dorn, F., Potrafke, N., Schlepper, M. (2024). European Defence Spending in 2024 and Beyond: How to Provide Security in an Economically Challenging Environment. *EconPol Policy Report*, 45. URL: https://ideas.repec.org/p/ces/econpr/_45.html
- Straathof, B., Gaillard-Ladinska, E., Koh, H. et al. (2014). A Study on R&D Tax Incentives. Good practice cases. Final report. 43 p. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2016-09/good_practice_cases.pdf
- Геєць, В. (2024). Суперечності та перспективи економічного зростання на інноваційній основі в Україні. *Економіка України*. 67. 11(756). 03-28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.003>
- Луніна, І., Білоусова, О. (2025). Фіскальна складова підвищення обороноздатності держави. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: Економіка, управління, безпека, технології*, 4(2). <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2025-4-2-2>
- Ziesemer, T. (2021). Mission-oriented R&D and growth. *Journal of Applied Economics*, 24:1, 460-477. <https://doi.org/10.1080/15140326.2021.1963395>
- Шовкун, І. (2024). Регулювання інноваційного поступу економіки на тлі демонтажу інноваційної політики в Україні. *Економіка України*, 67, 12(757), 85-109. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.12.085>
- Mazzucato, M. (2018). Mission Oriented Innovation Policy: Challenges and Opportunities. *Industrial and Corporate Change*, 27(5), 803-815. <https://doi.org/10.1093/icc/dty034>
- Mazzucato, M., Semieniuk, G. (2017). Public financing of innovation: new questions. *Oxford Review of Economic Policy*. Vol. 33. Iss. 1. P. 24—48. URL: <https://www.jstor.org/stable/26363354>
- Edler, J., Blind, K., Kroll, H., Schubert, T. (2023). Technology sovereignty as an emerging frame for innovation policy. Defining rationales, ends and means. *Research Policy*. Vol. 52. Iss. 6. 104765 <https://doi.org/10.1016/j.respol.2023.104765>
- Луніна, І., Білоусова, О., Назукова, Н. (2023). Стратегічні завдання державної підтримки повоєнного розвитку національної економіки. *Статистика України*, 102(3-4), 51-66. [https://doi.org/10.31767/10.31767/su.3-4\(102-103\)2023.03-04.05](https://doi.org/10.31767/10.31767/su.3-4(102-103)2023.03-04.05)

Надійшла 04.08.2025

Прорецензована 25.08.2025

Доопрацьована 15.09.2025

Підписана до друку 22.09.2025

REFERENCES

- Blanchard, O., Summers, L. (2019). Ripensare le politiche macroeconomiche: evoluzione o rivoluzione? *Monetae Credito*. 72(287). 171-195. URL: https://rosa.uniroma1.it/rosa04/moneta_e_credito/article/view/15559/14979
- Dunne, P., Smith, R., Willenbockel, D. (2005). Models of military expenditure and growth: A critical review. *Defence and Peace Economics*. 16(6). 449-461. <https://doi.org/10.1080/10242690500167791>
- Aizenman, J., Glick, R. (2003). Military expenditure, threats, and growth. *NBER Working Paper Series. Working Paper 9618*. <https://doi.org/10.3386/w9618>
- Tian, N., Lopes Da Silva, D., Liang, X. (2023). Using taxation to fund military spending. *SIPRI Insights on Peace and Security*. 1. <https://doi.org/10.55163/XLEJ7426>
- Dorn, F., Potrafke, N., Schlepper, M. (2024). European Defence Spending in 2024 and Beyond: How to Provide Security in an Economically Challenging Environment. *EconPol Policy Report*. 45. URL: https://ideas.repec.org/p/ces/econpr/_45.html
- Straathof, B., Gaillard-Ladinska, E., Kox, H. et al. (2014). A Study on R&D Tax Incentives. Good practice cases. Final report. 43 p. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2016-09/good_practice_cases.pdf
- Heyets, V. (2024). Contradictions and prospects of innovation-driven economic growth in Ukraine. *Economy of Ukraine*. 67. 11(756). 03-28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.003> [in Ukrainian].
- Lunina, I., Bilousova, O. (2025). The fiscal component of enhancing the country's defense capabilities. *Scientific bulletin of the International Association of scientists. Series: Economy, management, security, technologies*. 4(2). <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2025-4-2-2> [in Ukrainian].
- Ziesemer, T. (2021). Mission-oriented R&D and growth. *Journal of Applied Economics*. 24(1). 460-477. <https://doi.org/10.1080/15140326.2021.1963395>
- Shovkun, I. (2024). Regulation of the innovation-driven progress of the economy amidst the innovation policy dismantling in Ukraine. *Economy of Ukraine*. 67. 12(757). 85-109. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.12.085> [in Ukrainian].
- Mazzucato, M. (2018). Mission Oriented Innovation Policy: Challenges and Opportunities. *Industrial and Corporate Change*. 27(5). 803-815. <https://doi.org/10.1093/icc/dty034>
- Mazzucato, M., Semieniuk, G. (2017). Public financing of innovation: new questions. *Oxford Review of Economic Policy*. Vol. 33. Iss. 1. P. 24-48. URL: <https://www.jstor.org/stable/26363354>
- Edler, J., Blind, K., Kroll, H., Schubert, T. (2023). Technology sovereignty as an emerging frame for innovation policy. Defining rationales, ends and means. *Research Policy*. Vol. 52. Iss. 6. 104765. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2023.104765>
- Lunina, I., Bilousova, O., Nazukova, N. (2023). Strategic Tasks of State Support for the Post-War Development of the National Economy. *Statistics of Ukraine*. 102(3-4). 51-66. [https://doi.org/10.31767/10.31767/su.3-4\(102-103\)2023.03-04.05](https://doi.org/10.31767/10.31767/su.3-4(102-103)2023.03-04.05) [in Ukrainian].

Received on August 4, 2025

Reviewed on August 25, 2025

Revised on September 15, 2025

Signed for printing on September 22, 2025

Inna Lunina, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Head of the Department of Public Finance
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasna Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine
Olena Bilousova, Dr. Sci. (Econ.),
Leading Research Fellow of the Department of Public Finance
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasna Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

FISCAL INSTRUMENTS TO SUPPORT
THE DEVELOPMENT OF THE DEFENSE-INDUSTRIAL
COMPLEX OF UKRAINE

In wartime, growing defense needs require an increase in budget expenditures, in particular for the purchase of weapons, as well as the creation of conditions for the innovation-driven modernization and development of the defense industry. The current urgent tasks for the development of the defense-industrial complex (DIC) of Ukraine are to expand state aid for defense-related R&D and innovation in the defense-industrial complex. The problems of introducing fiscal support instruments, in particular the introduction of tax incentives for Ukrainian developers and manufacturers of DIC products as a systemic and effective form of state aid to the strategic sector of the national economy, remain understudied.

The existing tax preferences for domestic DIC enterprises are analyzed, and the strategic directions of DIC development are investigated. The paper substantiates the necessity of referring the targeted, specific, time-limited and controlled tax incentives across the entire innovation chain of creation and production of DIC products (from research and development in the defense sector to the use and commercialization of the results obtained) to the strategic components of state support for the development of defense-industrial complex on an innovative model in Ukraine.

The instruments referring to the fiscal policy that is aimed at solving the strategic tasks of the development of Ukraine's defense-industrial complex are proposed: preferential taxation for DIC entities, including premium accelerated depreciation of new fixed assets of the fourth asset-group "machinery and equipment"; preferential income tax rate (15%); innovation and training benefits related to the corporate income tax incentives that take into account R&D expenses, innovation and personnel training of enterprises; VAT exemption for operations on import into the customs territory of Ukraine and supply in the customs territory of Ukraine of new equipment and components for it, etc. It is proven that granting the proposed tax incentives is determined by the state's mission to support the high-tech development of the defense industry to ensure the defense capability and future of Ukraine, and also complies with the EU framework conditions regarding the need and justification of state aid.

Keywords: *defense-industrial complex; tax incentives; defense products; fiscal support for research, development and innovation; innovation corporate income tax incentive; accelerated depreciation.*